

VISUOTINĖ TERORIZMO GRĖSMĖ – DAR VIENAS AMERIKOS NEOKONSERVATORIŲ MITAS?*

Paprastai akademiniai žurnalai recenzijų skyriuose spausdina tik knygų recenzijas. „Politologija“ nėra išimtis. Mano noras pristatyti Adamo Curtis'o 2004 metų BBC dokumentinį filmą gali pasirodyti kaip nevykęs siekis laužyti nusistovėjusias akademines taisykles. Palikdamas skaitytojui spręsti apie šios recenzijos kokybę, turiu pripažinti, kad pastarajame teiginyje yra tiesos. Kaip tada būtų galima pateisinti norą recenzuoti „Košmarų galia“ Lietuvos akademinei bendruomenei?

Ši trijų valandų dokumentinė juosta – tai puikus bandymas apmąstyti islamiškojo fundamentalizmo idėjines ištakas Vakarų, pirmiausia Amerikos liberalizmo ir politinės istorijos nuo pat šaltojo karo pradžios kontekste. Šia prasme „Košmarų galia“ galėtų būti puiki mokomoji priemonė studijuojantiems tarptautinius santykius, terorizmą, šaltojo karo istoriją ir politinę filosofiją. Adam Curtis yra gerai žinomas išsilavinusiai Britanijos visuomenei kaip puikus intelektualų BBC dokumentinių filmų kūrėjas, pasižymintis skvarbia socialine analize ir sugebėjimu suprantama kalba pristatyti neretai sudėtingas politines teorijas, atskleisti jų milžinišką įtaką socialinės realybės formavimui. Šio režisieriaus politinės filosofijos bei politinių procesų

* Adam Curtis BBC dokumentinis filmas „Košmarų galia“ (*The Power of Nightmares*), 2004.

išmanymą byloja ir tai, jog savo karjeros pradžioje Adam Curtis dėstė politologiją Oxfordo universitete. Puikus jo, kaip dokumentinių filmų režisieriaus, talento pavyzdys – 2002 metų keturių valandų dokumentinis filmas „Ego amžius“ (*The Century of the Self*) apie Sigmundo Freud idėjų įtaką XX amžiaus vartotojiško kapitalizmo ir kultūros suklestėjimui. Tai režisierius intelektualas, kurio objektyvumu abejoti turime kur kas mažiau pagrindo, nes Curtis, kitaip nei toks pasaulyje išgarsėjęs Amerikos režisierius kaip Michaelas Moore'as, nėra tiek politiškai ar komerciškai susisaistęs. Tačiau šis filmas yra reikšmingas ne tik kaip akademinis / intelektualinis dokumentas. Tai, kas atskleidžiama „Košmarų galioje“, yra labai konkrečiai susiję ir su mūsų pačių politine realybe bei mąstymu. Ne kartą esu rašęs, kad šiandien Lietuvos vyraujanti intelektualų pozicija vis dar yra suparalyžiuota marksizmo ir apskritai kairuoliškumo baimės. Galima drąsiai sakyti, kad Lietuvoje rimta (o ne marginali) kairuoliška pozicija, drąsiai ir pamatuotai kritikuojanti kapitalizmą, dar neegzistuoja. Sovietinė partitis bei reali ir įsivaizduojama Rusijos grėsmė vis dar kausto mūsų mintį, sunkindama siekį kritiškai apmąstyti tarptautinius santykius, Amerikos užsienio politiką, korporacinį kapitalizmą bei apskritai globalią politiką. Kritikuoti Amerikos užsienio politiką agresyvios neimperialistinės Rusijos pašonėje iš tikrųjų nėra lengva. Kad ir kaip būtų, intelektualo, o ir kiekvieno moralaus žmogaus užduotis yra nuolat stengtis peržengti tuos mūsų kultūros, visuomenės bei auklėjimo suformuotus mąstymo įpročius, kurie vienaip ar kitaip riboja mūsų moralinę ir intelektualinę tobulėjimą. Šia prasme „Košmarų galia“ yra reikšmingas filmas, nes atskleidžia, jog mūsų sąmonėje dar sovietmečiu giliai įsirežusi politinė bei moralinė priešstata „blogio imperija Sovietų Sąjunga“ vs. „laisvės nešėja JAV“ yra Amerikos neokonservatorių praeito amžiaus aštuntajame dešimtmetyje sukurtas socialinis mitas, kuris pirmiausia buvo skirtas ne kovoti prieš sovietų propagandą, bet prieš liberalios politikos ir liberalizmo apskritai negalias. Kaip tik tokie neokonservatoriai kaip Donaldas Rumsfeldas, Dickas Cheney ar Paulas Wolfowitzas, siekdami moraliai mobilizuoti apatijos

apimtą individualistinę Ameriką, sukūrė jos, kaip išskirtinės tautos išvaduotojos, kovojančios prieš blogį pasaulyje, įvaizdį. Toks blogis šaltojo karo metu jiems buvo „komunizmas“ bei Sovietų Sąjunga, o šiandien – „globalus ir sistemiškai organizuotas terorizmas“.

Sovietinę propagandą prisimenančiam žmogui šis teiginys gali sukelti slogų *déjà vu*. Argi viso to mes nesame girdėję iš sovietinių propagandistų? Argi ne apie tai diena iš dienos rašė sovietinės Lietuvos „Tiesa“? Juk kaip tik mūsų autentiška antitarybinė laikysena, paslapiomis klausantis „Amerikos balso“, buvo pagrįsta instinktyviu noru atmesti leninistinę propagandą apie Amerikos imperializmą. Būdami paspausti po sovietiniu padu mes iš visos širdies norėjome tikėti ir tikėjome, kad Amerika yra gėrio šaltinis, kuris gali mus išvaduoti iš tironiškos priespaudos. Tad kuo šaltojo karo metu Amerikos užsienio politika buvo radikalesnė ir konservatyvesnė, tuo ji mums natūraliai labiau imponavo. Tai, be abejo, yra suprantama, tačiau svarbu suvokti ir tai, kad mes jau nebegyvename šaltojo karo ideologijų kontekste, tad privalome išsivaduoti iš šių naivių mąstymo trombų. Kaip tik tuo ši dokumentinė juosta gali būti naudinga.

Pagrindinė „Košmarų galios“ idėja yra ta, jog islamiškasis terorizmas gimė kaip atsakas į vakarietišką liberalizmą ir buvo paskatintas JAV aštuntojo dešimtmečio neokonservatorių politikos. Visiems gerai žinomas šito pavyzdys – Amerikos finansinė, politinė ir karinė parama Afganistano mudžahedinams (tarp jų ir Osamai Bin Ladeniui), kovojantiems prieš Sovietų Sąjungą. Tiek islamiškasis fundamentalizmas, tiek JAV neokonservatizmas buvo idėjiškai paskatinti noro gelbėti visuomenę nuo išplitusio liberalizmo, kuris, kaip buvo tikima, iš pagrindų griauja tradicines moralines vertybes bei trauko socialinius saitus. Taigi Curtis sugretina du, atrodytų, nieko bendra neturinčius mąstytojus – amerikietį Leo Strausą ir egiptietį Sajydą Kutbą. Abu šie mąstytojai, tiesa, iš visiškai skirtingų pozicijų bei siūlydami skirtingas išeitis, įžvelgė liberalizmo grėsmę ir reikalavo imtis priemonių prieš visuomenės pamatus griaujančias tendencijas. Amerikos neokonservatoriai ir radikalieji islamistai, anot Curtis'o, turėda-

mi labai panašias teorines prielaidas, ilgainiui tapo neigiamai priklausomi vieni nuo kitų. Išpūtę globalaus terorizmo grėsmę ir nesugebėdami suvokti radikalaus islamizmo ribotumo, neokonservatoriai suteikė priežastį egzistuoti Šiaurės Afrikoje ir Artimuosiuose Rytuose įtakos netekusioms marginalioms radikalaus islamizmo grupuotėms, taip netiesiogiai paskatindami jų išplitimą.

Iš BBC archyvų medžiagos suklijuotas Curtis'o filmas prasideda dviem lygiagrečiais pasakojimais apie Sajydą Kutbą ir Leo Straussą. Penktojo dešimtmečio pabaigoje į JAV atvykęs Sajydas Kutbas išvydo Ameriką kaip visuomenę, besivaikančią materialistinės tuštybės, paviršutiniškos laimės bei nuolatinio noro išreikšti savo individualybę atsiduodant patiems primityviausiems egoistiniams troškimams. Iš išorės atrodanti darni ir savimi patenkinta, Amerika Kutbo akyse iškilo kaip visuomenė, kurios žmonės šventai tiki savo laisve, bet iš tikrųjų yra primityvių egoistinių geismų vergai. Tai paskatino jį naujai apmąstyti savo tikėjimą – radikalizuota islamo forma jam tapo atsvara vakarietiškam individualizmui. Grįžęs į Egiptą Kutbas daug prisidėjo prie Islamo politizavimo – vienas pirmųjų teoriškai apmąstė islamą kaip alternatyvią politinę ideologiją. Matydamas, kad Amerikos kultūra nesustabdomai smelkiasi į Egiptą ir kitus musulmoniškus kraštus, Kutbas nenuilstamai įtikinėjo, kad islamas privalo tapti atsvara vakarietiškam liberalizmui. 1950-aisiais Kutbas tapo Egipto politiškai aktyvios religinės grupuotės „Musulmonų brolija“ nariu. Iš pradžių Sajydas Kutbas ir jo bendražygiai parėmė 1952 metais Džamal Abdu an-Nasiro inicijuotą Egipto antikolonistinę revoliuciją. Nepaisant to, greitai paaiškėjo, kad Nasiro vadovaujamas Egiptas bus ne tik pasaulietinė visuomenė, bet ir politiškai palanki Amerikai. 1954 metais „Musulmonų brolijos“ nariai buvo suimti, įkalinti ir žiauriai nukaninti. Ši patirtis dar labiau radikalizavo Kutbo mąstymą. Išgyvenęs proamerikietiškos valdžios kankinimus, Kutbas sukūrė konspiracinę teoriją apie iš Vakarų ateinantį dvasinį išsekimą – *džehelėją*. Anot Kutbo, *džehelėja* – tai dvasinė liga, kuri pasireiškia fatališku sekuliarizuotos musulmoniškos visuomenės paviršutiniškumu bei lengvabū-

dišku noru persiimti vakarietišku materializmu. Todėl grėsmė musulmoniškajam pasauliui kyla ne tik iš pačių Vakarų, ypač agresyvios JAV užsienio politikos, t. y. iš išorės, bet ir iš vidaus, t. y. „užkrėsto“ paprastų musulmonų mąstymo. Kutbas buvo įsitikinęs, kad autentiškas islamas, kurio vienas iš principų, be kita ko, yra džihadas, reikalauja skelbti karą ne tik išorinėms jėgoms, bet ir sekuliarizuotiems ir su Vakaraus kolaboravusiems musulmoniškojo pasaulio politikams. Tokiai kovai yra būtinas politinis ir intelektualinis avangardas, kuris skatintų musulmoniškos visuomenės sąmonėjimą. Tokių idėjų Nasiro režimas toleruoti negalėjo, tad Kutbas buvo darsyk suimtas ir 1966 metais nuteistas mirties bausme. Šis susidorojimas ne tik kad nesunaikino Sajydo Kutbo idėjų, bet dar labiau jas išpopuliarino. Vienas iš daugelio jo sekėjų septintajame ir aštuntajame dešimtmetyje tapo Aimanas az-Zavahiri, kuris vėliau tapo ideologiniu Osamos Bin Ladenio lyderiu.

Nuo nacistinės Vokietijos pabėgęs ir Čikagos universitete įsikūręs žydų kilmės politinis filosofas Leo Straussas šiandien yra laikomas Amerikos neokonservatorių idėjiniu mentoriumi¹. Tokie politiniai veikėjai ir intelektualai kaip Williamas Kristolas, Paulas Wolfowitz'ius, Franzis Fukuyama, Dickas Cheney's, Donaldas Rumsfeldas ir daugelis kitų studijavo bei buvo paveikti Leo Strausso idėjų. Žinoma, Strausso mąstymas yra daug kartų sudėtingesnis, nei yra pristatomas Adamo Curtis'o filme (beje, tai tikriausiai pasakytina ir apie jo Sajydo Kutbo interpretaciją). Pirmiausia Straussas buvo puikus politinės filosofijos istorijos tyrinėtojas, parašęs nemažai reikšmingų filosofinių studijų, iš kurių svarbiausios yra: *Natural Rights and History* („Prigimtinė teisė ir istorija“), *What is Political Philosophy?* („Kas yra politinė filosofija?“), *Liberalism Ancient and Modern* („Antikinis ir modernus liberalizmas“), *Studies in Platonic Political Philosophy* („Platoniškos politinės filosofijos studijos“) ir *The Rebirth of Classical Political Rationalism* („Klasikinio politinio racionalizmo atgimimas“). Dar iki Antrojo pasaulinio karo studijavęs filosofiją pas Ernstą Cassirerį bei Martiną Heideggerį, Straussas buvo išlavintas vokiškos istorinės bei hermeneutinės mokyklos dvasia. Veimaro respublikos politinis bei intelek-

tualinis kontekstas bei Nietzsche's ir Heideggerio idėjų įtaka skatino Straussą kritiškai apmąstyti liberalizmą bei liberalią demokratiją. Šiandien Strausso tyrinėtojai nesutaria, ar pats Straussas buvo liberalas, ar ne. Kad ir kaip būtų, aišku yra tai, jog, nepaisant Strausso įsitikinimo, kad liberali demokratija suteikia galimybę skirtingų pažiūrų žmonėms taikiai gyventi kartu, jis buvo aršus liberalizmo ir ypač su juo susijusio individualizmo kritikas. Anot Strausso, procedūrinis liberalizmas, reliatyvizuodamas skirtingas gero gyvenimo sampratas bei laikydamas individo laisvę vieninteliu normatyviniu principu, veda į nevaržomą individualizmą. Tai ne tik trauko iš vidaus socialinius saitus. Kartu tampa vis sunkiau suvokti liberalizmo esmę ir jį pateisinti. Kitaip tariant, Straussas, žvelgdamas į politinę filosofiją istoriškai, buvo įsitikinęs, kad liberalizmas, iš pradžių suvaidinęs svarbų vaidmenį individo išlaisvinimo procese, ilgainiui skatina visuomenės išsigimimą į primityviais bei savanaudiškais troškimais besivadovaujančią žmonių masę. Tokioje visuomenėje visos vertybės tampa reliatyvios ir leistinos, žmonės yra susirūpinę išimtinai tik savo individualiais interesais, o bendra gerovė, bendros moralinės normos ar kilnesni siekiai tampa neprieinami. Tad Straussas, panašiai kaip nūdienos komunitarai, kritikuojantys liberalizmo prieštaravimus, buvo giliai įsitikinęs, kad liberali visuomenė, besivadovaujanti tik individų laisvės principu, yra pasmerkta moraliniam išsekimui, kuris ilgainiui iš vidaus sugriauja pačią liberalią demokratinę visuomenę. Štai kodėl, anot Strausso, yra būtinas ne tik stiprus politinis elitas, bet ir jo pasiryžimas kurti socialinius mitus, kurie moraliai sutelktų bei dvasiškai mobilizuotų individualizmo persmelktą visuomenę. Išplitus reliatyvizmui ir sunykus aiškioms riboms tarp gėrio ir blogio yra būtina, jog politinis elitas inicijuotų socialinių mitų kūrimą ir taip grąžintų į politiką tokias sąvokas kaip „gėris“ ir „blogis“, „dorybė“, „kilnumas“ ar „prasmė“. Anot Strausso, du JAV gerai žinomi tokio tipo socialiniai mitai yra tauta ir religija – dvi pagrindinės neokonservatorių vertybės.

Šioje vietoje svarbu pabrėžti, kad nepaisant akivaizdaus Strausso ir George'o Sorelio socialinio mito sampratų panašumo, yra bent vienas

svarbus skirtumas. Prancūzų XX amžiaus pirmosios pusės politinio filosofo Sorelio socialinio mito samprata, nors pats Sorelis flirtavo su beveik visomis to meto totalitarinėmis ideologijomis, buvo palyginti nekalta. Sorelis, stipriai paveiktas Henri Bergsono vitalizmo, suvokė filosofiją apskritai kaip turinčią socialinio mito prigimtį. Anot jo, filosofijos, kitaip nei tikslųjų mokslų, užduotis nėra tik objektyvus aiškinimas ir deskripcija. Ji turi kurti naujas vertybes ir mitus tam, kad būtų galima moraliai ir politiškai mobilizuoti visuomenę. Taigi Sorelis tikėjo, kad reikalauti pozityvistinės tiesos ir objektyvumo iš filosofijos yra beprasmiška. Šia prasme George'o Sorelio socialinio mito samprata buvo puikiausiai suderinama su Marxo teiginiu, jog filosofija turi transformuotis į revoliucinę praktiką, kuri būtų neįmanoma be nuolatinės komunistų partijos, kaip avangardo, pastangos kelti darbininkų klasės sąmoningumą. Kitaip tariant, tiek marksizmą, tiek kitas to meto politines filosofijas Sorelis suvokė kaip turinčias mito prigimtį, nes socialinės minties tikslas yra ne tiek objektyvus politinių procesų aprašymas ir analizė, kiek idealų ir moralinių vertybių formavimas, taip suteikiant visuomenei kryptingumo bei prasmės pojūtį. To negalima pasakyti apie Leo Straussą, kurio filosofinė mintis buvo persmelkta ezoterinių ir elitistinių nuostatų. Ne vienoje vietoje Straussas cituoja garsųjį Platono mitą apie auksą, sidabrą ir varį atitinkančias žmonių sielas, pabrėždamas intelektualinio ir politinio elito svarbą politikai. Sorelis kalbėjo, jog socialinė filosofija turi kurti visuomenę mobilizuojančius idealus, o Straussas tikėjo, kad liberalios demokratijos neišvengiamai sužlugs, jei jose nebus stipraus politinio elito, ryžtingai bandančio įpiršti su tikrove mažai ką bendro turinčius mitus. Taigi Straussas buvo įsitikinęs, kad į liberalios demokratijos politiką būtina grąžinti tokias sąvokas kaip „blogis ir gėris“ bei „dorybė“, taip suteikiant žmonėms kilnesnę ir prasmingesnę gyvenimo viziją. Pavyzdžiui, Leo Straussas labai vertino Amerikos televiziją, kuri demonstruodama įvairius serialus ir kinofilms, piršo labai aiškia gėrio ir blogio sampratą, nuolatinę gėrio jėgų kovą prieš blogį, kovą, kuri visuomet baigiasi gėrio pergale.

Šių Strauss'o idėjų paveikti tokie aštuntojo dešimtmečio neokonservatoriai kaip Donaldas Rumsfeldas bandė įtikinti Amerikos visuomenę, kad Sovietų Sąjungos grėsmė Amerikai yra kur kas didesnė, nei demokratai su Henriu Kissingeriu priešakyje bandė ją vaizduoti. Curtis, pasitelkdamas gausius faktus, parodo, kaip Rumsfeldo, Wolfovitz'iaus ir kitų konservatorių aštuntojo–devintojo dešimtmečių politinė veikla siekė įtikinti, kad Sovietų Sąjunga ne tik turi slaptą ambiciją užkariauti JAV, bet ir yra parengusi tam tinkamą ginklų programą. Pavyzdžiui, specialiai jų inicijuota ekspertų grupė, žinoma *Team B* (Grupė B) vardu, kuriai vadovavo Paulas Wolfowitz'ius ir kuri buvo sudaryta iš skirtingų sričių specialistų, pirmiausia CŽV ginklų ekspertų, visai siekė įrodyti, kad Sovietų Sąjunga kelia realią karinę grėsmę JAV. Anot Curtis'o, visa tai buvo fikcija, tai aiškiausiai bylojo CŽV tyrimai, rodantys, kad tokios ginklų programos Sovietų Sąjungoje nėra. Nepaisant to, Grupės B išvada buvo paprasta: tai, jog JAV žvalgyba neaptiko galingos ginklų programos reiškia, kad Sovietų Sąjungos ginkluotė ir krašto apsaugos sistema yra tokia sofistikuota, kad jos neįmanoma aptikti. Pasak Curtis'o, kaip tik tokia su faktais ir griežtais moksliniais tyrimais prasilenkianti logika buvo inicijuota neokonservatorių politikos dar šaltojo karo metu, o vėliau pritaikyta kovai su terorizmu. Pagrindinė šio mąstymo nuostata tapo įsitikinimas, jog iškilus didelei grėsmei, sakysime, po 2001 m. rugsėjo 11-osios, politikai savo veiksmus turi grįsti ne pasitelkę faktus bei aki-vaizdžius galimos grėsmės įrodymus, bet hipotetiškai samprotaudami, kas bus, jei priešas turės tokių ginklų ir pasielgs taip, o ne kitaip. Taigi šitokia logika darė reikšmingus ne tuos ekspertus, kurie rėmėsi faktais ir griežtais argumentais, bet tuos politikus, kurie sugeba įsivaizduoti kuo baisesnį ateities scenarijų.

1979 metais ajatolos Chomeini atėjimas į valdžią Irane ir Egipto prezidento Sadato korupcija skatino karingai nusiteikusias islamo gruputes imtis radikalių veiksmų. Viena tokių grupuočių – „Islamiškasis džihadas“, kurios aktyvus narys tuomet buvo ir Aiman az-Zavahiri, 1981 metais inicijavo teatrališką Sadato nužudymą. Žmonės,

inspiravę šį prievartos aktą, buvo tiesiogiai paveikti Sajydo Kutbo mąstymo. Anot tokios Kutbo interpretacijos, tie islamiškojo pasaulio politikai, kurie pasidavė *džehelėjai* ir kolaboravo su Vakaraais, nėra musulmonai, todėl gali būti teisėtai nužudyti. Taip „tikrieji“ musulmonai buvo raginami formuoti revoliucinį avangardą, kuris, sukėlęs islamišką revoliuciją, nuverstų Vakarų „užkrėstus“ musulmoniškojo pasaulio politikus. Az-Zavahiri ir kiti tokiais prievartos aktais siekė sukrėsti musulmonišką visuomenę, tikėdamiesi, kad tai padės jai susivokti, sukilti prieš provakarietiškus politikus ir įkurti islamiškas valstybes. Tokie lūkesčiai nepasiteisino – nei Egipte, nei kituose musulmoniškuose kraštuose visuomenė nesukilo islamiškai revoliucijai. Kalėjime atsidūręs az-Zavahiri permastė ir radikalizavo savo įsitikinimus ir strategiją, kuri dabar teigė, kad ne tik provakarietiški politikai nėra tikri musulmonai ir todėl gali būti teisėtai nužudyti, bet ir patys musulmoniškos visuomenės žmonės, kurie tiek užsikrėtė Vakarų materializmu, jog nenori ir nesugeba sukilti islamiškai revoliucijai. Toks ekstremistinis mąstymas, implikuojantis, kad visi, kurie net pasyviai palaiko provakarietišką demokratinę tvarką, neigia Koraną, todėl gali būti tiesiog nužudyti, paskatino žiauriausius teroristinius išpuolius prieš civilius musulmoniškų kraštų žmones, tai ilgainiui dar labiau marginalizavo ekstremistinius islamistus. Šiaurės Afrikos kraštuose nuvilnijo banga protestų prieš radikalųjį islamizmą, demonstruojanti visišką jo, kaip visuomenę moraliai ir politiškai mobilizuojančios jėgos, bankrotą.

Praeito dešimtmečio pabaigoje visiškai politinę reikšmę praradę ekstremistiniai islamo revoliucionieriai, susibūrę apie az-Zavahiri ir Bin Ladeną įsikūrė Afganistane, krašte, kuriame jie pirmą kartą susitiko devintajame dešimtmetyje kovoti prieš Sovietų Sąjungą. Ši sykį jų priešu tapo kadaise buvęs sąjungininkas – JAV, šalis, kuri finansiškai, politiškai, ginklais ir taktikomis rėmė Afganistano islamistų karą prieš Sovietų Sąjungą. Kaip žinoma, šio karo rezultatas buvo islamo fundamentalistų, t. y. Talibano, atėjimas į valdžią. Naujoji az-Zavahiri ir Bin Ladenso taktika buvo visiška desperacija. 1998 metais spaudos konfe-

rencijoje jie paskelbė, kad jų naujas kovos tikslas yra nugalėti JAV. Rugsėjo 11-osios įvykiai suteikė George'o W. Busho administracijai dingstį „rimtai“ traktuoti islamiškajame pasaulyje įtaką praradusius ekstremistinius revoliucionierius. Taikydami tą pačią gėrio ir blogio mitologiją ir retoriką, kurią naudojo šaltojo karo metu kovodami su Sovietų Sąjunga, neokonservatoriai ėmė vaizduoti nukvakusius islamiškus ekstremistus kaip dar vieną galingą slaptą blogio imperiją, turinčią padalinius vos ne kas trečioje pasaulio valstybėje.

Bene įdomiausia „Košmarų galios“ mintis, kurią Curtis išsako pasitelkęs britų žurnalisto Jasono Burke'o ekspertizę, jo išdėstytą knygoje *Al Qaeda*, yra tai, jog aiškią struktūrą, griežtą hierarchiją bei gausią narystę turinčios organizacijos Al Kaida niekada nebuvo ir nėra. Al Kaidos vardas pirmą kartą pateko į viešą diskursą 2001 metais po vieno Niujorko teismo proceso, kurio metu buvo teisiami keli kaltinamieji už JAV ambasados sprogdinimą Rytų Afrikoje. Pagrindiniai kaltinimai buvo pateikti Osamai Bin Ladenui, kurio teisme nebuvo, tačiau kuris buvo siejamas su šių sprogdinimų finansavimu. Pagal tuo metu galiojusius JAV įstatymus, norint nuteisti žmogų, kuris pats tiesiogiai neprisidėjo prie nusikaltimo įvykdymo, buvo reikalinga organizacija. Kaip tik tai ir buvo pasiūlyta vieno buvusio Bin Ladenio sekėjo, kuris už didžiulius pinigus ir apsaugą sutiko liudyti teisme, išdėstydamas, kad Bin Ladenas turi galingą organizaciją, vadinamą Al Kaida. Vėliau paaiškėjo, kad sudanietis Džamala al-Fadar, paliudijęs teisme, buvo pavogęs dalį Bin Ladenio pinigų ir nuo jo slapstėsi, todėl siekdamas pasipelnyti bei tikėdamasis apsaugos, gerokai iškraipė faktus tam, kad įtikintų teisėjus tuo, ko jie ir tikėjosi, t. y. tokios organizacijos buvimu. Ši nuo pat pradžių sumitinta Bin Ladenio organizacija buvo dar labiau mitologizuota Busho administracijos bei žiniasklaidos, kuriems baimės kurstymas po 2001 rugsėjo 11-osios tapo gana paprastas, bet politiškai ir kitaip labai naudingas reikalas. Įsivėlusį į du karus, JAV administracija nesugebėjo ir / ar nenorėjo išvelgti tikros reikalo esmės. Tikroji grėsmė, anot Curtis, slypi ne galingoje Al Kaidos organizacijoje, kurios vadovas yra Osama Bin Ladenas, o vyriaus-

siasis ideologas – Aiman az-Zavahiri, bet Sajydo Kutbo, az-Zavahiri ir kitų suformuluota idėja, kuri skatina ir kursto jaunos, dažnai nuskrudusius ir vienas nuo kito nepriklausomus, bet ant Amerikos įpykusius musulmonus teroristinei veiklai.

Mano nuomone, „Košmarų galia“ yra ne tik puikus ir informatyvus dokumentinis filmas. Jame taip pat yra stipri originalios politinės filosofijos dozė, kuri intriguoja ir skatina permąstyti mūsų pačių įsisenėjusį požiūrį į konservatizmą ir JAV vykdomą politiką. Atsakingo intelektualo mąstymas visuomet yra pagrįstas noru aiškiai artikuliuoti savo filosofinę ir moralinę poziciją. Niekas nėra nykiau už įvairiausių teorijų prisigraibiusį dendišką intelektualą, už kurio samprotavimų ir sofistikuotų išvedžiojimų neslypi jokia aiškiai suformuluota ir filosofiškai pagrįsta pozicija. Bent jau man pačiam šis dokumentinis filmas buvo reikšmingas kaip tik tuo, jog iškėlė labai svarbų klausimą: t. y., ar įmanoma filosofinė liberalizmo kritika, jei mes nepriimame nei marksistų, nei strausiškų konservatorių, nei juo labiau įvairiausio plauko fundamentalistų liberalizmo kritikos? O kad tokia kritika yra būtina, akivaizdu ne tik iš Adamo Curtis'o filmo, aiškiai demonstruojančio liberalios politikos instrumentalizmą ir banalumą, vedantį į palaipsnį moralinių horizontų sunykimą, bet ir iš mūsų pačių socialinės ir politinės realybės. Bet tai, žinoma, jau kitų filosofinių pasakojimų tema².

ANDRIUS BIELSKIS

NUORODOS IR PASTABOS

¹ Apie Leo Strausso idėjų įtaką Amerikos neokonservatoriams žr.: Shadia Drury. *Leo Strauss and the American Right*. Palgrave Macmillan, 1999.

² Tokį pasakojimą pabandžiau išdėstyti savo knygoje *Towards a Post-Modern Understanding of the Political* (Palgrave Macmillan, 2005).